رابطه انسجام و انعطاف پذیری خانواده با خودمتمایزسازی در دانش‌آموزان دوره متوسطه پسر شهر تهران

کوروش حجت شمامی: کارشناسی ارشد رشته مشاوره، دانشگاه آزاد اسلامی تنکابن. koroushhojat@outlook.com
محمدرضا زربخش بحری*: گروه روانشناسی، واحد تنکابن، دانشگاه آزاد اسلامی، تنکابن، ایران. rzarbakhsh@yahoo.com

واژگان کلیدی

خودمتمایزسازی

انسجام خانواده

انعطاف پذیری خانواده

چکیده

مقدمه: هویت‌یابی نوجوان رویدادی خودکار و ارادی نیست اما می‌تواند از عوامل مختلف درون فردی، بین‌فردی و اجتماعی بسیاری از جمله جو خانواده و روابط پویای آن و مفهوم خودمتمایزسازی تاثیر پذیرد. پژوهش حاضر با هدف تبیین فرایند خودمتمایزسازی نوجوانان توسط انسجام و انعطاف‌پذیری در خانواده انجام شده است.

روش: در این پژوهش از روش همبستگی استفاده شده است. جامعه‌ی‌آماری این پژوهش را کلیه دانش‌آموزان پسر سال نهم تا دوازدهم مقطع متوسطه دبیرستان‌های شهر تهران در سال تحصیلی ۹۵-۹۴ تشکیل داده‌اند. که از میان آن‌ها ۲۳۱ دانش‌آموز به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای انتخاب شدند، در این پژوهش از مقیاس‌های انسجام و انعطاف‌پذیری خانواده سامانی و خودمتمایزسازی شاکری استفاده گردید. تجزیه و تحلیل داده با استفاده ازآمار توصیفی و استنباطی (رگرسیون) و نرم افزار SPSS16 انجام گردید.

نتایج: یافته‌ها نشان داد، بین انسجام و انعطاف‌پذیری خانواده وخودمتمایزسازی و رابطه معنی‌دار وجود دارد. به‌طوریکه افزایش انسجام و انعطاف‌پذیری منجر به افزایش خودمتمایزسازی می‌شود. بنابراین انسجام و انعطاف‌پذیری می‌توانند خودمتمایزسازی را در نوجوانان تبیین و پیش‌بینی کنند.

بحث و نتیجه گیری: این یافته‌ها نشان می‌دهند، چنانچه والدین انسجام و انعطاف‌پذیری را به‌عنوان ابعاد رابطه خانوادگی خود رعایت کنند قادر خواهند بود فرزندانشان را به سطحی از خودمتمایزسازی مناسب برسانند تا آنان قادر گردند مشکلاتی راکه با آن مواجه می‌شوند کنترل وکاهش دهند.

* نویسنده مسئول
نوع مطالعه: پژوهشی
تاریخ دریافت: ۱۳۹۵/۰۵/۲۹
تاریخ پذیرش: ۱۳۹۵/۰۷/۱۷

نحوه استناد به مقاله: کوروش حجت شمامی و محمدرضا زربخش. رابطه انسجام و انعطاف پذیری خانواده با خودمتمایزسازی در دانش‌آموزان دوره متوسطه پسر شهر تهران. فصلنامه مددکاری اجتماعی، ۱۳۹۵؛ ۵ (۲): ۳۶-۲۸

[Downloaded from socialworkmag.ir on 2026-11-06]

The Relationship Between Cohesion and Family Flexibility with Self-Differentiation in Male High School Students in City of Tehran

Koroush Hojat Shamami: M.A in Consulting from Azad university of Tonekabon. koroushhojat@outlook.com

Mohammadreza Zarbakhsh Bahri*: Department of psychology, Tonekabon branch, Islamic Azad university, Tonekabon, Iran. rzarbakhsh@yahoo.com

Abstract

Introduction: Identification in teens is not an automatic and voluntary events but can be influenced by various intra and inter personal, and social factors such as family atmosphere and its dynamics relations and the concept of self-differentiation. This study was conducted to determine process of self-differentiation in teenagers by the cohesion and flexibility in the family.

Methods: This research is a correlational study and population consisted of all ninth to twelfth grades male students in high school in Tehran in 2015-2016 school calendar. Of these samples, 231 participant were selected by multistage cluster sampling, and then they responded to the scales of cohesion and family flexibility and self-differentiation. Data was analysed by descriptive and inferential statistical methods. (regression analysis)

Results: According to the findings, higher self-differentiation correlates with higher cohesion and flexibility. So cohesion and flexibility can determine and predict self-differentiation in male teens.

Conclusions: These findings show that if parents can regulate cohesion and flexibility as dimensions of their family relationship they can help their children to reach a proper self-differentiation and decrease the risk of problems may they have in their life. Meanwhile because this study is limited to male student in a city, more studies in this field should confirm our results.

Keywords

Self-Differentiation

Family Cohesion

Family Flexibility

*Corresponding Author

Study Type: Original
Received: 19 Aug 2016
Accepted: 08 Oct 2016

Please cite this article as follows: Hojat Shamami K and Zarbakhsh Bahri M. The relationship between cohesion and family flexibility with self-differentiation in male high school students in city of Tehran. Quarterly journal of social work. 2016; 5 (2); 28-36

[Downloaded from socialworkmag.ir on 2026-11-06]

مقدمه

خانواده نگرش‌هـا و ارزش‌هـا را تعریف می‌کند. (۱) از آنجا که جامعه متشکل از خانواده‌هاست محققان اجتماعی معتقدند که توصیف دقیق ویژگی‌هـای هر جامعه مستلزم مطالعه عمیق و روشن کیفیت روابط خانوادگی موجود در آن جامعه است، بنابراین برای اینکه از خانواده‌هـای سالمی برخوردار باشیم لازم اسـت عوامل مختلفی که در سلامت خانواده نقش دارد را مورد بررسی‌وشناخت قرار داد. (۲)

دوره نوجوانـی به‌عنـوان یکی از مراحل چرخـه تحول آدمی پس از کودکی و قبل از بزرگسـالی قـرار دارد و بروز بحران‌هایی در این دوره از مشـخصه‌های اصلی آن اسـت، که بر اسـاس نظریه‌های عمده روانشناسی در ابعاد مختلفی قابل فهمند. (۳) خانواده در رشـد و تشـکیل شـخصیت نوجوان ونیز هویت‌یابی که اساسی‌ترین ویژگی دوره نوجوانی اسـت نقش اساسـی دارد. (۴) نوجوان از جنبه‌های مختلف به بلوغ می‌رسـد و دچار تغییر و تحولات فراوانی می‌گردد. در این دوره نوجوان با تعارض بین میزان اسـتقلال خواهی و وابستگی به والدین خود درگیر است. تعارض بین نوجوان و والدینش با توجه به روابط حاکم در خانواده نقش مهمی در فرایند رشـد ایفا می‌نماید، و می‌تواند بر بهزیسـتی روانی نوجوان و حتی بر پیشرفت تحصیلی آنان نیز تاثیر بگذارد و یا برعکس به آسیب در این زمینه منجر گردد. (۵) با توجه به مطالب متعددی که در مورد حساسیت دوره نوجوانی، نقش خانواده در رشد و تشکیل شخصیت نوجوان و نیاز نوجوان به خارج شدن از حالت سردرگمی وجود دارد، توجه به مقوله‌های نظیر خودمتمایزسازی که یکی از مفاهیم هسته‌ای در نظریه بوئن می‌باشد، بسیار مهم است. (۵)

بوئن خودمتمایزسـازی را مفهومی می‌داند کـه به‌منظور توصیف الگوهای تعاملی خانواده مورد اسـتفاده قرار گرفته است، تا فاصله اعضای خانواده را تنظیم کند و با توجه به سن، تعادلی مناسب بین فردیت و صمیمیت برقرار سازد. (۶) خودمتمایزسـازی شـامل دو بُعد درون روانی و بین فردی می‌شـود، بُعد درون روانی خودمتمایزسازی عبارت از میزان توانایی فرد برای تفکر واقع بینانه راجع به موضوعات سرشـار از عاطفه در خانواده اسـت، (۷) و موجب رشد الگوهای خود انعکاسـی به‌منظور شـناخت خودمان می‌گردد و با پاسخگویی به پرسش‌هایی مانند "چه کسی هستیم"، "چه کسی نیسـتیم"، و "زندگی چیسـت"، صورت می‌پذیرد. (۶) از طرفی بُعد بین فردی خودمتمایزسـازی شامل توانایی به‌دست آوردن کنترل عاطفی و در عین حال، ماندن در جو عاطفی شدید خانواده است. (۷)

خودمتمایزسـازی یک تعامل درونی و پیشـرونده بین اسـتقلال (جداسـازی) و تماس (با هم بودن) اسـت که فرد را به‌سـمت رشـد و دسـتیابی به اهداف سـوق می‌دهد، (۸) توانایی تفکیک فرایند عقلی از فرایند احساسـی و نیز توانایی تفکیک احساسات خود از دیگران (پدر، مادر، همسر، دوستان) است. (۷)

این مقوله شامل چهار حوزه واکنش عاطفی، مواضع من، گسلش عاطفی و آمیختگی با دیگران است. واکنش عاطفی بیان کننده تمایل فرد برای پاسخگویی به محرک‌های محیطی بر اساس پاسخ‌های هیجانی خودکار و طغیان‌های هیجانی اسـت. (۹) حالت من به معنای حفظ یک حس تعریف شـده و روشن از خود در زمانی است که فرد از طرف دیگران تحت فشـار است تا به‌گونه‌ای دیگر عمل کند (۱۰) گسلش عاطفی حالتی است که در آن فرد به‌طور عمیقی صمیمیت را تهدیـد آمیـز می‌یابد و اغلب تمایل دارد خود را از دیگـران و از عواطف آن‌ها جدا کند. (۱۱) آمیختگی با دیگران یا همجوشـی پدیده‌ای است که اجازه نمی‌دهد فرد خودش را از خانواده متمایز کند که طی آن تفکر واقع بینانه تحت تاثیر تحریک‌پذیری قرار می‌گیرد و به نبود مرزها و فقدان فردیت بین دو یا چند نفر اشاره دارد. (۱۱)

به‌طور کلی هر چه امتزاج خانواده بیشتر باشد، احتمال اضطراب و بی‌ثباتی بیشتر خواهد بود و تمایل خانواده برای یافتن راه حل از طریق جنگ و نزاع، فاصله‌گیری و اختلال در عملکرد بیشتر خواهد شد. (۱۲) پینئو مطرح می‌کند که افراد تمایزیافته برای سهیم شدن در اضطراب به آسانی تحت تاثیر دیگران قرار نمی‌گیرند و نشانه آسیب را نشان نمی‌دهند. (۱۳)

خودمتمایزسـازی، توانایی ابراز موضع من اسـت، بنابراین با توانایی استقلال ازنظر فکری، احساسی و رفتاری ارتباط دارد وافراد تمایزنایافته، ممکن است افرادی ناپخته تلقی شوند. (۱۴و ۱۵)

یکی از مهمترین روش‌هایی که خانواده‌ها می‌توانند در جهت ایجاد تعادل بین نیاز فرزندشان به فردیت و نیاز به اینکه

wnloaded from socialworkmag.ir on 2026-11-06]

همچنان از لحاظ عاطفی وابسته به خانواده بمانند، ایجاد یک محیط حمایت کننده است، که گذر موفق آن‌ها را به بزرگسالی تسهیل می‌کند. (۱۶) بالاترین سطح عملکرد خانواده زمانی به‌دست می‌آید که اضطراب در سیستم پایین باشد و هر یک از والدین رابطه عاطفی نسبتاً خوبی با خانواده‌های خودشان داشته باشند. (۱۷)

اسپرنکل و اولسون از ارکان سلامت خانواده به انسجام و انعطاف پذیری خانواده اشاره کردند که اساس درک و شناخت فرآیندهای خانوادگی می‌باشند. (۱۸)

انسجام عبارت است از میزان پیوند عاطفی که در میان اعضای خانواده وجود دارد و شامل کیفیت عاطفی روابط خانواده همانند حمایت، مهربانی و سودمندی است.(۱۸)انعطاف‌پذیری خانواده میزان تغییر در رهبری در خانواده را مشخص می‌کند و شامل مفاهیم خاص مانند کنترل نظم، مذاکره آرام، روابط، نقش‌ها و قواعد ارتباط است. زن و شوهر متعادل و سیستم‌های خانواده ساختارمند و قابل انعطاف تمایل دارند که بیشترین عملکرد را در طول زمان داشته باشند و ساختار رابطه را به سمت رهبری تا حدودی دموکراتیک و مذاکره با کودکان پیش ببرند. (۱۸)

لازمه‌ی ارزیابی خانواده داشتن مدلی نظری در مورد چگونگی کارکرد و خطاهایی است که ممکن در خانواده به وجود آید.

مدل چندمختصاتی ارزیابی کارایی خانواده اولسون که فرضیه اصلی آن این است که نظام‌های خانواده متعادل درمقایسه با نظام‌های خانواده نامتعادل کارکرد مناسب‌تری دارند. این مدل مبتنی بر نظریه سیستم‌ها می‌باشد و نظام خانواده را بر اساس سه بُعد اصلی(همبستگی و انسجام، انعطاف پذیری و ارتباط) توصیف می‌کند. (۱۹)

درجات متعادل انسجام (مجزا و پیوسته) در خانواده‌های مطلوب کاربرد دارد. افراط‌ها یا درجات نامتعادل (از هم گسیخته و در هم تنیده) به‌طور کلی در دراز مدت مساله‌ساز است. در مدل متعادل انسجام (مجزا و پیوسته)، افراد می‌توانند این دو درجه را کنترل کنند، همچنین می‌توانند به خانواده‌هایشان وابسته و یا از آن‌ها مستقل باشند. (۱۹)

همچنین بر اساس مدل گشتاوری اولسون، سطوح بسیار بالای انعطاف‌پذیری (آشفته) و درجات خیلی پایین انعطاف‌پذیری (خشک) برای افراد و توسعه‌ی روابط در بلند مدت مشکل‌ساز است. از طرف دیگر روابطی که درجات متوسط دارند (ساختارمند و منعطف) می‌توانند به روش مفیدتر و کارآمدتری بین تغییر و استحکام تعادل برقرار کنند. اگر چه نمی‌توان بهترین درجه را برای هیچ رابطه‌ای تعیین کرد، مسئله این است که بسیاری از نوجوانان خودمتمایزسازی پایینی دارند، این افراد با حالت هیجانی و عاطفی واکنش نشان می‌دهند و نمی‌توانند حالت آرامش خود را در مواجه با دیگران حفظ نمایند بنابراین ممکن است از لحاظ هیجانی از افراد دیگر فاصله بگیرند و یا اینکه در زمان استرس خیلی به دیگران وابسته بوده و در موقعیت‌های بین فردی احساس ناامنی کنند ودر نتیجه نمی‌توانند فکر کرده، به‌درستی درک نموده و برای خودشان عمل کنند. (۱۴)

یافته‌های مختلفی ارتباط بین خودمتمایزسازی از یک طرف و انسجام و انعطاف‌پذیری خانواده از طرف دیگر با بسیاری از جنبه‌های روانی-اجتماعی افراد به‌ویژه نوجوانان را نشان می‌دهند، مطالعه پلگ و زوآبی به‌طور کلی از جهان شمولی نظریه سیستمی خانواده و اهمیت خودمتمایزسازی در جهت کاهش اضطراب اجتماعی پشتیبانی می‌کند. همچنین به این نتیجه رسیدند که خودمتمایزسازی در ارتقای سلامت جسمی و روانی موثر است و تفاوت ارزشی خودمتمایزسازی در گروه‌های مختلف قومی را تایید کردند. (۱۹) یافته‌های فاضلی نشان داد که خودمتمایزسازی با متغیرشخصیتی روان رنجورگرایی همبستگی معکوس و با متغیرهای برون‌گرایی، مسئولیت‌پذیری و توافق‌گرایی همبستگی مستقیم دارد. (۲۰)

سهرابی به این نتیجه رسید که ارتباط مثبت و معنی‌داری بین خودمتمایزسازی و سلامت روانی وجود دارد، (۲۱) در پژوهش اینانلو آموزش خودمتمایزسازی درافزایش رضایتمندی اززندگی زنان موثربوده است.(۲۲) حسینی زاده به این نتیجه رسید که رابطه معنی‌داری بین خودمتمایزسازی و سازگاری اجتماعی وجود دارد و با افزایش خودمتمایزسازی، سازگاری اجتماعی بالا می‌رود و بالعکس. (۲۳) راس و مورداک دریافتند که خودمتمایزسازی با خود تفسیری مستقل همبستگی مثبت و با خود تفسیری وابسته همبستگی منفی

wnloaded from socialworkmag.ir on 2026-11-06]

دارد. (۲۴و۲۵) مهـری در تحقیقی نشـان داد کـه جنبه‌های مختلف خود متمایزسازی می‌تواند ابعاد هویت را تحت تأثیر قرار دهد. (۲۶) از طرف دیگر محمدی روزبهانی نیز به بررسـی رابطه بین انسـجام و انعطاف‌پذیری خانواده و ویژگی‌های شـخصیتی با عزت نفس مشروط نوجوانان پرداخته اسـت. (۲۷) در همین راستا دبرا دریافت که انسجام خانواده نقش مهمی را در ارتباط با سـبک تغذیه‌ای و سـطح سلامت نوجوانـان دختـر دارد. (۲۸) امیرتیمـوری به بررسـی تاثیر انسـجام و انعطاف‌پذیری بر کمال‌گرایی و شـادکامی فرزندان پرداخته است (۲۹) واندلر و همکاران به این نتیجه رسـیدند که انسـجام بـالای خانواده با بهزیسـتی هیجانی در نوجوانان ارتباط داشته و انسجام خانوادگی نقش مهمی را در بهزیسـتی روانی آنان بازی می‌کند. (۳۰) همینطور استفانی به این نتیجه رسـید کـه وقتـی انعطاف‌پذیری و انسـجام در خانواده به‌سـمت تعادل پیش مـی‌رود، میزان رضایت در خانـواده نیز افزایش می‌یابـد. (۳۱) در زمینـه تحصیلـی و کارکردی نیز رنجبـر رابطه بین انسجام و انعطاف‌پذیری خانواده و تاب‌آوری تحصیلی را مطرح نموده است.(۳۲)بشـارتی پور در پایان نامه خود به بررسـی رابطه انسـجام و انعطاف‌پذیری خانواده با ابراز وجود دانش‌آموزان پرداخته است. (۳۳)

بـا بررسی رابطه انسجام و انعطاف‌پذیری خانواده بـا خودمتمایزسازی، می‌توان با آموزش شیوه‌هـای صحیح فرزند پروری به ارتقاء سطح سلامت خانواده‌هـا پرداخت و سلامت نسل‌هـای بعد را تضمین نمود و نیز نتایج آن را در سـطح بهداشت روان جامعه و اثـرات اجتماعی آن شـاهد بـود. در این میان داشتن مهارت‌هـای ارتباطی در سنین نوجوانی بیش از سایر سنین ضروری به‌نظر می‌رسد، چرا که نوجوانی از مراحل بسیار حساس زندگی و نوعاً مسئله آفرین در روند رشد و تحول انسـان است. (۳۴) بدین لحاظ هدف از این پژوهش بررسـی رابطه انسجام و انعطاف پذیری خانواد باخودمتمایزسازی در دانش‌آموزان نوجوان پسر می‌باشد.

روش

این مطالعه مقطعی-تحلیلی واز نوع همبستگی است. در پژوهش حاضر خودمتمایزسازی به‌عنـوان متغیر ملاک، و انسجام و انعطاف‌پذیری متغیرهای پیش‌بین انتخـاب شـدند هدف پژوهش پیش‌بینی خودمتمایزسازی توسط متغیرهای انسجام و انعطاف‌پذیری می‌باشد.

جامعه‌ی‌آماری این تحقیق دانش‌آموزان پسـر پانزده تا هجده سـال مناطق بیسـت و دوگانه شـهر تهران بود که تعداد آن‌ها بر حسـب گزارش مرکز آمار ایران مشـخص گردید و چون به‌دلیل وسـعت جامعه‌ی‌آماری امکان نمونه‌گیری از کلیه مناطق آموزش و پرورش شـهر تهران وجود نداشـت. لذا با توجه به شاخص فیروزآبادی و جاجرمی (۳۴) مناطق بیسـت و دوگانه تهران از لحاظ وضعیت اقتصادی و اجتماعی به سـه طبقه پهنه توسـعه‌ای بالا، پهنه توسعه‌ای متوسط، پهنه توسـعه‌ای پایین تقسـیم گردید. در هر یک از طبقات با اسـتفاده از جدول اعداد تصادفی یک طبقه انتخاب شدند که منطقه یک از پهنه توسعه ای بالا، منطقه هشت از پهنه توسعه‌ای متوسط و منطقه نوزده از پهنه توسعه‌ای پایین بودند. برای محاسـبه حجم نمونه بر اسـاس رگرسیون با دو متغیر پیش‌بین و با استفاده از جدول موسسه Stats To Do و با در نظر گرفتن سطح معناداری ۰/۰۵ و توان آزمون (β- ۱) برابر با ۰/۸ ومقدار R بر اساس مطالعات قبلی ۰/۲ نهایتاً حجم نمونه ۲۳۱ نفر برآورد گردید. به‌منظور تعیین سـهم هر منطقه و پایه تحصیلی در نمونه از روش PPS (حجم نمونه متناسـب با جمعیت مناطق و مدارس) استفاده گردید. انتخاب مدرسه به‌صورت تصادفی در مناطق مورد نظر بر اساس جدول اعداد تصادفی صورت گرفت و انتخاب دانش‌آموزان نمونه هر کلاس به‌طور تصادفی و بر اساس جدول اعداد تصادفی انجام شده است.

ابزارپژوهش

پرسشنامه‌ی انسجام خانوادگی: این پرسشنامه با اقتباس از مدل ترکیبی اولسون (۱۹) به‌وسیله سامانی (۳۵) تهیه شده است. این آزمون دارای ۲۸ گویه است و برای هر گویه نمره‌ای از یک برای کاملاً موافقم تا پنج برای کاملاً مخالفم در نظر گرفته شده است. حداکثر نمره‌ی قابل کسب در این آزمون ۱۴۰ و حداقل نمره ۲۸ می‌باشد. سامانی ضریب آلفای کرونباخ ۰/۹ و ضریب پایایی برای کل مقیاس را برابر۰/۷۹ گزارش نموده اسـت. در بررسی دیگری که توسط زارع و

wnloaded from socialworkmag.ir on 2026-11-06]

سامانی انجام شده است ضریب همبستگی درونی مقیاس ۰/۸۵ ضریب آلفای کرونباخ ۰/۷۹ و ضریب پایایی به روش بازآزمایی ۰/۸۰ گزارش شده است. (۳۶)

پرسشنامه خودمتمایزسازی نیز با الهام از مدل ترکیبی اولسون (۱۹) به‌وسیله شاکری ساخته شده است. مقیاس یاد شده دارای شانزده گویه است و برای هر گویه نمره‌ای از یک برای کاملاً موافقم تا پنج برای کاملاً مخالفم در نظر گرفته شده است. حداکثر نمره‌ی قابل کسب در این آزمون هشتاد و حداقل نمره شانزده می‌باشد. اعتبار و روایی این مقیاس در مطالعه شاکری بر روی ۴۸ آزمودنی مورد تایید قرار گرفته است که ضریب همسانی درونی مقیاس، با استفاده از آلفای کرونباخ معادل ۰/۸۹ گزارش شده است. (۳۷)

پرسشنامه خودمتمایزسازی در سال ۱۹۹۸ توسط اسکورون و فریدلندر برای ارزیابی خود متمایزسازی ساخته شده است و شامل ۴۶ سوال و چهار خرده مقیاس واکنش عاطفی، حالت من، گسلش عاطفی و آمیختگی با دیگران است که بر اساس مقیاس لیکرت نمره‌گذاری می‌شود و یک نمره کل و چهار نمره اختصاصی برای هر یک از خرده مقیاس‌ها در نظر گرفته می‌شود. این پرسشنامه یک ابزار خودسنجی

جدول(۱) تعداد دانش آموزان پسر هر پایه در منطقه انتخاب شده

منطقه	سهم منطقه در نمونه	سهم هر پایه در نمونه			
		پایه نهم	پایه دهم	پایه یازدهم	پایه دوازدهم
۱	۶۴	۱۷	۱۹	۱۳	۱۵
۸	۹۷	۳۷	۱۸	۲۳	۱۹
۱۹	۷۰	۲۴	۱۷	۱۵	۱۴
جمع	۲۳۱	۷۸	۵۴	۵۱	۴۸

است که بر روی بزرگسالان، ارتباط‌های مهم و روابط فعلی آن‌ها با خانواده‌های مبدا تمرکز دارد . این مقیاس در سال ۲۰۰۳ توسط اسکورون و اسمیت مورد تجدید نظر قرار گرفته است. آیتم‌های این پرسشنامه در یک طیف لیکرت از نمره یک (اصلاً در مورد من صحیح نیست) تا نمره شش (خیلی در مورد من صحیح است) نمره‌گذاری شده است.(۳۸) حداکثر نمره واقعی در ۴۶ سوال ۲۷۶ و حداقل نمره ۱۳۸ است. اسکورون و همکاران ضریب اعتبار پرسشنامه خودمتمایزسازی را با استفاده از بازآزمایی، همسانی درونی و تحلیلانه ۰/۸۸ گزارش کردند. پلگ و پاپکو ضریب آلفا را برابر با ۸۴ و اعتبار خرده آزمون‌ها را بین ۰/۷۴ تا ۰/۸۸ گزارش کردند. (۱۰) اسکیان پرسشنامه مذکور را در نمونه‌ای به حجم ۲۶۰ نفر از دانش‌آموزان دختر دبیرستانی اجرا نمود و اعتبار آن را با استفاده از آلفای کرونباخ برابر با ۰/۸۱ گزارش نمود. (۳۹)

موازین اخلاقی: ۱- توضیح اهداف پژوهش برای مشارکت‌کنندگان. ۲- اطمینان دادن به مشارکت‌کنندگان در مورد محرمانه ماندن اطلاعات. ۳- ارائه نتایج به مشارکت‌کنندگانی که مایل به دریافت نتایج تحقیق هستند. ۴- ارائه نتایج و یافته‌ها به سازمان آموزش و پرورش و مراکز آموزشی جهت استفاده از آن در امور آموزشی و تربیتی. ۵- آزادی شرکت یا عدم شرکت در پژوهش توسط مشارکت‌کنندگان.

یافته‌ها

همانطور که در جدول شماره دو نشان داده شده است همبستگی بین انسجام و انعطاف‌پذیری خانواده و خودمتمایزسازی در سطح ۰/۰۰۱ از نظر آماری معنادار است. یعنی افزایش انسجام و انعطاف‌پذیری منجر به افزایش خودمتمایزسازی می‌شود.

نتایج حاصل از جدول شماره سه نشان می‌دهد که مقدار R تعدیل شده برابر با ۰/۲۶ است. این بدان معناست که ۲۶٪ واریانس متغیر ملاک (خودمتمایزسازی) توسط انسجام و انعطاف‌پذیری خانواده تبیین می‌شود. خطای استاندارد برآورد نیز برابر با ۰/۵۲ است. برای بررسی

جدول(۲) ضرایب همبستگی (همبستگی بین انسجام و انعطاف پذیری خانواده)

رابطه	ضریب همبستگی	مقدار احتمال (p)
انسجام خانواده - خودمتمایزسازی	۰/۴۶	۰/۰۰۱
انعطاف پذیری خانواده- خودمتمایزسازی	۰/۴۴	۰/۰۰۱

جدول(۳) خلاصه مدل رگرسیون

R	مجذور R	مجذور R تعدیل شده	خطای استاندارد برآورد
۰/۵۱	۰/۲۶	۰/۲۶	۰/۵۲

جدول(٤) نتایج تحلیل واریانس یکراهه مربوط به عوامل پیش‌بین

	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	مقدار احتمال (p)
رگرسیون	۲۲/۱۴	۲	۱۱/۰۷	۴۰/۳۹	۰/۰۰۱
باقیمانده	۶۲/۵۰	۲۲۸	۰/۲۷		
کل	۸۴/۶۴	۲۳۰			

wnloaded from socialworkmag.ir on 2026-11-06]

جدول(۵) ضرایب رگرسیون میزان خودمتمایزسازی

	b	خطا	Beta	T	مقدار احتمال (p)
مقدار ثابت	۲/۰۷	۰/۲۱	-	۹/۵۲	۰/۰۰۱

معناداری رگرسیون از آزمون تحلیل واریانس رگرسیون استفاده شده است. نتایج این آزمون در جدول شماره چهار مشاهده می‌شود. همان‌گونه که در این جدول مشاهده می‌شود F به‌دست آمده در مدل پیش‌بین ۴۰/۳۹ در سطح ۰/۰۱ معنادار است.

در جدول شماره پنج، ستون بتا به‌عنوان ضریب به‌منظور پیش‌بینی مقدار خودمتمایزسازی در معادله رگرسیون مورد استفاده قرار گرفته است. در مورد اهمیت و نقش متغیرهای مستقل در پیش‌گویی معادله رگرسیون از مقادیر بتا استفاده می شود. از آن جائیکه مقادیر بتا استاندارد شده است. بنابراین از طریق آن می‌توان در مورد اهمیت نسبی متغیرها قضاوت کرد. بزرگ بودن مقدار بتا نشان دهنده اهمیت نسبی متغیرها و نقش آن‌ها در پیش‌گویی متغیر وابسته می‌باشد. معنادار می‌باشد که در پیش‌گویی متغیر ملاک سهم دارند. لذا می‌توان قضاوت کرد که انسجام سهم بیشتری در مقایسه با انعطاف‌پذیری در پیش‌گویی متغیر ملاک (خودمتمایزسازی) دارد. یک واحد تغییر در انحراف معیار انسجام باعث می‌شود تا انحراف معیار متغیر ملاک (خودمتمایزسازی) به‌شرط ثابت نگه داشتن اثر انعطاف‌پذیری به‌اندازه ۰/۳۱ تغییر کند. یک واحد تغییر در انحراف معیار انعطاف‌پذیری باعث می‌شود تا انحراف معیار متغیر ملاک(خودمتمایزسازی)به‌شرط ثابت‌نگه داشتن اثر انسجام به‌اندازه ۰/۲۷ تغییر کند.

بحث و نتیجه گیری

یافته‌های پژوهش نشان دادند که انسجام و انعطاف‌پذیری با خودمتمایزسازی ارتباط دارند و هر دو متغیر در پیش‌گویی متغیر ملاک سهم دارند و همچنین مشخص شد که سهم انسجام خانواده در مقایسه با انعطاف‌پذیری در این پیش‌گویی بیشتر است. با توجه به یافته‌های پژوهش وجود سطح متوسطی از انسجام و انعطاف‌پذیری خانواده برای کارکرد کارآمد خانواده لازم است. این یافته‌ها را می‌توان همسو با مطالعات کیم و همکاران (۴۰) دانست که بین خود متمایزسازی و روابط خانواده ارتباط مثبتی را گزارش کردند. همینطور یافته‌های پژوهش حاضر با مطالعات برخی پژوهشگران مانند محمدی روزبهانی، (۲۷) امیرتیموری، (۲۹) واندلر و همکاران، (۳۰) استفانی، (۳۱)رنجبر، (۳۲) بشارتی‌پور (۳۳) و دبرا (۲۸)که نقش انسجام و انعطاف‌پذیری خانواده را با جنبه‌هایی از ویژگی‌های بهنجار فرزندان مانند عزت نفس، شادکامی، رضایت در خانواده، بهزیستی روانی، تاب‌آوری، ابراز وجود و عادت‌های سالم غذایی، بررسی نموده‌اند همخوانی دارد.

طبق یافته‌های پژوهش حاضر به‌نظر می‌رسد درخانواده‌ای که انعطاف‌پذیری پایین باشد، جوی مستبدانه حاکم است، نوجوانان به‌اطاعت بی‌چون و چرا ملزم‌اند، در تصمیم‌گیری‌های خانواده نقش کمتری دارند یا مورد توجه قرار نمی‌گیرند. علی‌رغم اینکه ممکن است غالباً خوش رفتار و با ادب جلوه کنند، اما توانایی تصمیم‌گیری مستقلانه ندارند، مضطرب و وابستگی بیشتری به دیگران دارند. به نظر می رسد در خانواده‌ای که انعطاف‌پذیری پایین است، افراد خانواده به هم وابسته می‌شوند و سطح خودمتمایزسازی آن‌ها پایین می‌آید، چنانچه در خانواده روابط منعطف‌تر باشد، افراد می‌توانند سطوح بالاتری از خودمتمایزسازی را کسب نمایند.

همچنین زمانی که میزان انسجام خانواده بالاست اتفاق نظر در خانواده وجود دارد. افراد در خانواده مشارکت بیشتری دارند و روابط افقی کنترل شده گسترش می‌یابند. چنین به‌نظر می‌رسد که انسجام مناسب در خانواده می‌تواند باعث افزایش خودمتمایزسازی فرزندان شود. چرا که در چنین خانواده‌هایی استقلال افراد مورد توجه قرار می‌گیرد وافراد درگیر روابط بیرون از خانواده و درون خانواده می‌شوند.

محدودیت ها

این پژوهش صرفاً گروه دانش‌آموزان پسر سال نهم تا دوازدهم متوسطه شهر تهران در سال تحصیلی ۱۳۹۴-۱۳۹۳ را شامل می‌شود و تعمیم نتایج آن به گروه‌های دیگر با فرهنگ‌های دیگر و سایر سنین با محدودیت مواجه است.

wnloaded from socialworkmag.ir on 2026-11-06]

پیشنهادات

پیشــنهاد می‌شود با برگزاری کارگاه‌های آموزشی از سوی مراکز مختلف برای آموزش‌های مناسب مهارت‌های فرزند پروری به والدین، برگزاری جلســات مشــاوره فردی توســط مشــاوران مدرســه با دانش‌آموزانی که خودمتمایزسازی پایینی دارند، ارائه کمک‌های آموزشــی، درمانی و حمایتی توسط مشاوران و روانشناسان، تهیه جزوه‌ها و یا کتاب‌ها یا برنامه‌های رسانه‌ای برای والدین در زمینه نحوه صحیح والدگری با تاکید بر نقش انسجام و انعطاف‌پذیری به پیش‌گیری از مشکلات بعدی در این زمینه پرداخته شود.

منابع

References:

1- Thomlison B., Family Assessment Handbook: An Introductory Practice Guide to Family Assessment Paperback – Aug 25 2002 translated to Persian by Bahari. F , and Mahdavi Harsini. S, Tazkieh publishing Tehran 2004, (persian)

2 -Navabinejad.Sh, Marriage Counseling and family Therapy. Publication of organization of parents and teachers , Tehran,2001.(persian)

3 - Mansour.M , Jenetic psychology, psychology from birth to old. Samt Publication, Tehran,2001. (persian)

4 - Goldenberg. A, Gldenberg. H, Fmily Therapy , Translated to Persian by Hossein Shahi Baravati. H, Naghshbandi. S, Arjmand. E, Ravan publishing, Tehran,2007.

5 - Thorberg, F. and M. Lyvers)., "Attachment, fear of intimacy and differentiation of self among clients in substance disorder treatment facilities." Addictive behaviors 2006,31(4): 732-737.

6 - Yoo ya .Y., The relationship Among the family functioning, self-differentiation and junior High school student's irrational beliefs, (2007).

7 - Schultz.D,Schult , Theories of personality. Translated into Persian by Seyed Mohammadi .Y. Virayesh Bublication, Tehran.2013

8- Chung, H; Gale, J., Comparing self-differentiation and psychological well-being between Korean and European American Students,Contemporary Family Therapy؛ An International Journal, 2006, Vol. 28 Issue 3, p.367-381, 15p, 4 charts

9- Jenkins,SM.; Buboltz Jr., Walter C.; Schwartz, Jonathan P.; Johnson, P . Differentiation of self and Psychosocia development,Contemporary Family Therapy؛ An International Journal, 2005, Vol. 27 Issue 2, p251-261, 11p,

10- Peleg,O and Papko, A.R. Differentiation of self and test anxiety in Adolescence,University of Haifa. Journal of Adolescent,2004,27, 645-662.

11-Steinberg, L., & Silverberg, S. B., Influences on marital satisfaction during the middle stage of the family life cycle. Journal of Marriage and the Family, 2012, 49, 751-760.

12- Pineo, P. Disenchantment in the later years of marriage. Marriage and Family Living, 2012, 23, 3-11.

13- Pirsaghi,F . Haji hasani. M, Farahbakhsh.K, Soleymani.S. Determination of role of marital conflict, self- differentiation, source of control and job stress in prediction Job fatigue. Industrial and organizational Jurnal, University of Garmsar, 2011. PP,3,10,9-23 (persian)

14- Niaz Azari.K., A perspective to needs and issues of teens and youngs, Andisheh publishing, Tehran, 2006.(persian)

15- Popko, A.R. "Bowen theory: A study of differentiation of self, social anxiety, and physiological symptoms." Contemporary Family Therapy,An International Journal, 2002, 24(2): 355-369.

16- Moradipour. M, The Effectiveness of learning of self – differentiation on modifying of attitude of girls about partner choosing, Master Degree dissertation . Allameh Tabatabai University , Tehran,2007. (persian)

17- Carlson. J, Sperry. L , Louis J. Family thrapy , warranty of useful therapy. Translated by Sh. Navabinejad. Saints and Teachers' Emmision; 1999.

18- Olson, D., Circumplex Model of Marital & Family Systems. "Journal of Family Therapy ",1998, 65 (1),170-185

19-Peleg, O. and Zoabi, M., Social anxiety and differentiation of self: A comparison of Jewish and Arab college students, Personality and Individual Differences, 2014,V. 68, October, Pages 221–228.

20-Fazeli. P, Relationship between personality characters with satisfaction from life an self-differentiation, Master Degree dissertation . Allameh Tabatabai University . Tehran. 2010(persian)

21-Sohrabi, R., Relationship Between Self-differentiation in Bowen's family Therapy and Psychological Health, The 3rd World Conference on Psychology, Counseling and Guidance, 2013,Volume 84,9 , Pages 1773–1775.

22- Inanloo, Sh, Effectiveness of self- differentiation on increasing life satisfaction. Master degree disser-

wnloaded from socialworkmag.ir on 2026-11-06]

tation, University of Allameh Tabatabai , Tehran, 2011. (persian)
23-Hosseinizadeh, M. S., Examining the Relationship between Differentiation of Self Components and Social Adjustment, CPSYC International Congress on Clinical and Counselling Psychology, 2013, Volume 113, 7 February, Pages 84–90.
24-Ross Alexandra S., Differentiation of self and well-being: the moderating effect of self-construal, 2014.
25-Murdock, N L.; Gore Jr., Stress,Coping and Differentiation of self؛ A test of Bowen Theory,Contemporary Family Therapy؛ An International Journal, 2004, Vol. 26 Issue 3 , p 319-335.
26-Mehri, Y., The Relationship Between Differentiation of Self and Aspects of Identity, 2nd World Conference on Psychology, Counselling and Guidance, 2011, Volume 30, Pages 733–737
27-Mohammadi Rozbahani, N., Relationship between family cohesion and flexibility and personality characters with conditioned self confidence, Master degree dissertation, Azad university of Marvdasht, Marvdasht,2011. (Persian)
28-Debra, L. Douglas, T. Robert, B. Sandra, G. &, Ruth, H., What's love got to do with it? Family cohesion and healthy eating behavior in adolescent girls." Journal of eating disorders", 2008, 41(4), 360-368
29-Amirteymoori. A, The effect of cohesion and flexibility in family on perfectionism and happiness of children. Master degree dissertation, University of Shiraz, Shiraz. 2011. (persian)
30-vandeleur. C. L., jeanpretre. N., perrez, M., schoebi, D., Cohesion, Satisfaction With Family Bonds, and Emotional Well-Being in Families With Adolescents "Journal of Marriage and Family" ,2009, 71, 1205 –1219.
31-Stephanie, L., The influence of family therapy on flexibility and cohesion among family members seeking male residential treatment for adolescent and young adult substance abuse. Thesis (Ph. D.), University of Louisiana at Monroe, 2013.
32-Ranjbar.M,. The role of mediating of goal orientation in relationship with cohesion and flexibility in family and school resiliency. Master degree dissertation . University of Shiraz, Shiraz. 2013.(persian)
33-Beshratipour. M , Relationship between cohesion and flexibility in family with Self disclosure in grade one student in high schools of Bandar Imam Khomeini, Master degree dissertation, Azad university of Marvdasht, Marvdasht,2010. (persian)
34-Firouzabadi,A., Imani Jajromi, H., Social Capital and social and Economical distribution in huge city of Tehran, Journal of social welfare, 2006 No:23. 197-224(persian)
35-Samani,S., Causal Model of family cohesion, independency and psychological adjustment, PhD dissertation , University of Shiraz, Shiraz.2002, (Persian)
36-Zare.M , Samani.S). The role of family flexibility and cohesion in children's goal orientation, Jurnal of family research. 2008 no :13 ,17-36. (persian)
37-Shakeri. Sh, The effect of family flexibility on mental health of students in high school in Shiraz, Master degree dissertation , University of Shiraz, Shiraz.2004, (persian)
38-Skowron,E.A., Holmes, S.E.; fridlender, M., Deconstructing differentiation؛Self regulation,Interdependent relating,and Weel-being in Adulthood, Contemporary Family Therapy؛ An International Journal, 2003,Vol. 25 Issue 1, p111, 21p, 4 charts; (AN 9483796)
39-Skian,P., Effects of psychodrama on differentiation of person from family origin in female student of high school in district 5 of Tehran. Master degree dissertation. University of teacher training . Tehran,2005. (persian)
40- Kim, H., Prouty A. M. , Smith, D,B., Ko, M-u., Wetchler, J. L., & Oh, J- E,. Differentiation of Self and Its Relationship With Family Functioning in South Koreans, The American Journal of Family Therapy Volume 2014, 42, 3 - 50

wnloaded from socialworkmag.ir on 2026-11-06]